

הרב מנשה צימרמן

תא חימום לפלטה

הצגת השאלה והרקע המציאותי

האם מותר להשתמש במין קופסא המתלבשת על הפלטה, וכך מאפשרת להגביר את חום הפלטה? התא שהובא בפנינו עשוי רשת ועטוף בבד שומר חום. את התא אפשר לקפל, והבד נשלף. בנוסף לכך, בתא החימום יש מדף המאפשר חימום של מוצרים נוספים (בעיקר מיני מאפה וסלטים שאינם דורשים חום רב). גם המדף עשוי מרשת, והוא מתחבר על גבי הרשת הכללית של התא. הרשת מיועדת לבנייה לפני שבת, אך היא מתקפלת ונבנית בקלות, ובאופן עקרוני אפשר לבנותה גם במהלך השבת. מבדיקות שערכנו, החום הכללי של משטח הפלטה עלה בערך ב-10 מעלות צלזיוס בזמן השימוש בתא זה.

א. צדדי הדין ההלכתי

יש כמה שאלות הלכתיות בנוגע לשימוש במוצר: (א) האם יש כאן איסור של הטמנה? (ב) האם יש כאן איסור של בישול או איסור אחר? נידונים נוספים שלא נעסוק בהם כאן, הם דין הבנייה של התא בשבת, וגם השימוש בו לבשרי וחלבי והכשרתו לפסח (אך יצוינו בקצרה בסיכום).

ב. הטמנה בתא פלטה

תא פלטה העוטף את הפלטה מסביב ולא נוגע בסירים המונחים עליה, אינו אסור משום הטמנה.¹ לפי הרמ"א² אין איסור הטמנה אלא בהטמנה של כל הכלי. לכן ברור שאין כאן בעיה של הטמנה.³

1. כך עולה מסוגיית הגמרא שבת מז ע"ב - מח ע"א בדין קופה ו'אסוקי הבלא'. ראה למשל ברש"י מז ע"ב ד"ה קופה, שביאר את הסוגיה על קופה שיש בה מוכין, וכן עולה מפסק השו"ע, או"ח סי' רנז סעי' ח ושו"ע הרב, או"ח סי' רנז סעי' י, ועוד.

2. רמ"א, או"ח סי' רנז סעי' א.

3. הפוסקים נחלקו בדעת הרמ"א האם יש איסור הטמנה אם מכסה מלמעלה או אם מכסה מכל הצדדים או אם מכסה את הכלי עד המקום שהאוכל מגיע אליו.

לפי חלק מהראשונים⁴ וכן נפסק ב'שלחן ערוך',⁵ וכן דעת ה'חזון איש',⁶ יש איסור של 'הטמנה במקצת'. לפי שיטה זו לכאורה אסור להשתמש בפלטה זו. אולם פוסקי זמננו ביארו שאין בכך איסור הטמנה היות שאי אפשר להטמין בחומר שממנו עשויה הפלטה.⁷ או משום שכל איסור 'הטמנה במקצת' הוא רק כאשר יש מעט הטמנה מצד הקדרה ולא רק מתחתיה (כך נעשה בדרך כלל בהנחה על גחלים).⁸ ועוד אפשר שבמקרה זה לא נוהגים כמו ה'שלחן ערוך' בגלל שהמנהג אינו כמותו משום 'עונג שבת'.⁹ הרב עובדיה יוסף מוסיף שאין לחשוש להטמנה במקרה שאין חשש חיתוי.¹⁰ אמנם, יש המחמירים ואינם משתמשים בפלטה רגילה, אלא בפלטה שיש בה הגבהה מעל גוף החימום.¹¹ לפי

4. בעיקר בשבת מז ע"ב.

5. שו"ע, או"ח סי' רנג סעי' א.

6. חזו"א, או"ח סי' לז ס"ק יט.

7. מנוחת אהבה, פ"א סעי' ג הערה 60, וכן בשו"ת תפילה למשה, סי' א, ראה גם שש"כ, פ"א הערה קצה (אין איסור הטמנה על להבת גז, כי אין אפשרות להטמין בה). יסוד זה, שאין איסור 'הטמנה במקצת' בדבר שאי אפשר להטמין בו כולו, מוזכר בפוסקים בכמה מקומות, ראה למשל דברי שו"ע הרב מהדו"ב, סי' רנט: 'דמיחם לא מיחלף כלל ברמץ', וכבר מצינו ראשונים שהשתמשו בסברה זו. ויסודו כבר בדברי התוספות שבת מח ע"א ד"ה דזיתים, וכן כתב הרש"א בדעת הב"י, מנח"ש (תנינא) סי' יב אות י': 'שאי אפשר להטמין בהם לא דמי לרמץ'. וכן כתבו עוד פוסקים: חוט שני, שבת ב פכ"ח סוף ס"ק ג עמ' קמ: 'והחילוק בין גחלים לאש, דגחלים הוי דבר שמטמינים בו... אם מפסיק בין האש לקדירה ע"י טס של מתכת, נראה דלא חשיב כמטמין על גבי האש כיון שזה נעשה למעט החום, ואין זה הטמנה כלל...'; ארחות שבת ב, הערה קלח: 'מה שהקדירה עומדת על גבי פלטה או פח שע"ג האש, אינו בגדר הטמנה כלל, דאין זו צורת הטמנה... שהגחלים הם דבר שרגילים להטמין בו, ושם הטמנה ועטיפה עליהם אף כשהם מונחים רק מלמטה'. ראה גם פסק"ת, סי' רנז אות יא.

8. ראה: הרב אלישיב, 'דאין ראוי לשקוע בהם הקדירה', שבות יצחק, שהיה וחזרה פ"כ סעי' א עמ' רמא. שיטה זו מיוסדת על דברי הבית מאיר, סי' רנג סעי' א: 'דלא ימלט שאיזה גחלים מסבבים הקדירה'. ולפי שיטה זו משמע ש'הטמנה במקצת' אסורה כאשר הסיר מוטמן מלמטה וגם מעט מהצדדים. סברה זו וגם הסברה הקודמת, הובאו בשו"ת אור לציון, ח"ב סי' יז אות א בהערות, וראה בניסוח הטעם הראשון: 'שאיין דרך הטמנה בכך ואינו יכול להטמין בתוכו'.

9. בשו"ת יביע אומר, או"ח ח"ו סי' לג הדברים מובאים (בשם מספר פוסקים) בנוגע לדין 'הטמנה במקצת' בדבר המוסיף הבל משום דבר אחר - נתינת בגדים על קדרה המונחת על פלטה, ראה עוד בהערה 11. וביביע אומר נראה שנקט שהוא הדין לפלטה, שיש להחשיב את פח הפלטה כמוסיף הבל משום דבר אחר (גוף החימום החשמלי), אך בשו"ת שמש ומגן, ח"ג סי' נ ובשו"ת ישכיל עבדי, או"ח ח"ג סי' י לא הזכירו סברה זו, ובכל זאת הקלו, ואולי כוונתם שיש להקל בכל 'הטמנה במקצת', או שהסתמכו על הטעם שאין אפשרות לחתות, וצ"ע.

10. יביע אומר, או"ח ח"ו סי' לג, וכן בחזון עובדיה, שבת פ"א עמ' ס.

11. כך דעת הרב מרדכי אליהו, ראה שו"ת מאמר מרדכי, ח"ד סי' ז' דין פלטת שבת, וכן בגיליון קול אליהו 215, ויצא התשנ"ט, וכן מפורסם אישורו ל'פלטת ירושלים'. וקצ"ע מה מועילה ההגבהה, שהרי בסופו של דבר מניחים את הסיר על דבר המוסיף הבל, ויש בזה לכאורה איסור אפילו מערב שבת. לפי שיטת הרב אליהו יש גם איסור 'שהייה' בפלטה, אף שאין אפשרות לשנות את החום, ובנוגע לחשש זה מובן מה היתרון בהגבהה הנוספת, אך לכאורה אין זה פותר את בעיית הטמנה הקיימת לשיטתו. ואפשר אולי לצרף השיטות שאין איסור 'הטמנה במקצת' בדבר שאינו מוסיף הבל (שו"ע הרב), וגם שדבר המוסיף הבל מחמת דבר אחר אינו נקרא מוסיף הבל (רמב"ן) וכנ"ל ביביע אומר (ראה הערה 9). אך השו"ע, או"ח סי' רנז סעי' ח החמיר בנידון האחרון, כדעת הרשב"א ורבנו יונה, וכן כתב במנוחת אהבה, ח"א פ"ג סעי' כ למעשה. אך ביביע אומר, או"ח ח"ו סי' לג ובחזון עובדיה, שבת פ"א עמ' נז כתב להקל בזה מכמה טעמים: א) הרבה ראשונים הקלו (כרמב"ן) והמנהג קדם למרן, מהר"ם בן חביב, הובא בארץ חיים (סתהון), סי' רנז סעי' ח. הרבה ראשונים הקלו בהטמנה כאשר אין חשש חיתוי (רש"י לשיטתו ששהייה כהטמנה; ר"י מאורליינש במאב"ד; ראשונים שהתירו הטמנה לצורך מחר ועוד).

ההסבר בדעת ה'שלחן ערוך' שאין איסור הטמנה בפלטה משום שאי אפשר להטמין בה - הרי שאסור להניח שמיכה או מגבת על הסירים הנמצאים על הפלטה.¹² אם כן נמצא שיש יתרון גדול לשימוש בתא החימום הזה בכך שהוא מאפשר לשמור יותר על חום המאכלים גם בלי שימוש בשמיכה או מגבת האסורים בהטמנה. אמנם, אם הבד העוטף את הרשת צמוד לרשת, והסיר צמוד לרשת - נראה כאילו הסיר מוטמן בבד, ושוב יש לאסור משום הטמנה לפי שיטת השו"ע.¹³ ובוודאי שיש להיזהר כשהסיר צמוד לבד הנמצא בחזית התא, שם אין רשת מתכת כלל, מפני שייתכן שזו הטמנה של דופן שלמה של תבנית (שאיננה עגולה אלא עם דופן ישרה). כמו כן, לפי הסברה השנייה שהוזכרה לעיל, יש מקום לומר שאפילו נגיעה קלה ברשת אסורה מדין 'הטמנה במקצת', היות שהסיר מונח בצד שלם על הפלטה. **לכן, על מנת שלא יהיה כאן איסור הטמנה לפי ה'שלחן ערוך', יש לשים לב שהסיר לא יהיה צמוד לבד העוטף את הרשת.**

עוד יש לדון, האם יש איסור להלביש את הבד על תא החימום במהלך השבת, היות שהתא יכול להיחשב ככלי שמטמינים אותו. אמנם יש מקום גדול להקל, שהרי אין זה ממש כלי, אלא מעין 'חדר' שעוטף כלים אחרים, ובוודאי שאין איסור הטמנה ב'חדר', וגם אם נגדיר אותו ככלי, לא שמענו על איסור הטמנה בכלי שעוטף כלי אחר. ולמעשה נראה שאין בזה שום פקפוק, וכמו שה'שלחן ערוך'¹⁴ התיר לשים בגדים על קופסה או תנור שיש בהם קדרה,¹⁵ כאשר הבגדים אינם נוגעים ישירות בסיר, ומשמע שדיבר על נידון הדומה למקרה זה.

סיכום

- א. אין בעיה של הטמנה בשימוש בתא חימום זה.
- ב. לפי הפוסקים האוסרים 'הטמנה במקצת', יש מי שסובר שאין להצמיד את הסיר לבד או לדופן מתכת רציפה.
- ג. אין איסור הטמנה בעטיפת תא החימום בבד.

אמנם יש שכתבו שהמנהג להקל בזה הוא רק שעשה כן מערב שבת, הכשרות למעשה, שבת, הטמנה. בהקשר לכך יש לציין לדעת קצות השולחן, סי' עא בדי השולחן ס"ק קט שחידש שכל דין 'הטמנה במקצת' הוא רק בדבר המוסיף הבל מחמת עצמו, כגון גחלים, ולפי זה אתי שפיר, וכן בארחות שבת, ח"ב סי' צז הערה קסח, אך לכאורה זה לא כפשט השו"ע וכו"ל.

12. אלא אם כן נקבל את שילוב השיטות המופיע בהערה הקודמת. ועוד סברה להקל היא משום שגם 'הטמנה במקצת' היא רק מלמטה או מהצדדים ולא במקרה שמכוסה רק מלמעלה. ראה בזה בספר הכשרות למעשה, שבת הטמנה הערה מ-מא.

13. מסתבר לומר שבדיני הטמנה יש ללכת לפי חוש בני האדם, ומה שנראה כמוטמן נחשב הטמנה, גם אם יש הפסק אוויר זעיר בין הדבר העוטף ובין הסיר. אמנם, בשו"ע הרב, או"ח סי' רנז סעי' י (בסוגריים), משמע שלא צריך הפסק אוויר ניכר. וצ"ע. וראה גם ארחות שבת, פ"ב סעי' פה שהביא שהרב ניסים קרליץ סבר שיש הטמנה בהנחת בגד על כמה סירים סמוכים, כי מחשיבים את כל הקדרות כקדרה אחת, ובקצות השולחן, סי' עא בדי השולחן ס"ק מח ד"ה ויש טומנין הסתפק בזה. וייתכן שגם מחלוקת זו תלויה בשאלה עד כמה דין הטמנה תלוי בדעת בני אדם.

14. שו"ע, או"ח סי' רנז סעי' ח.

15. ואף ששם התיר רק כאשר הקדרה לא נוגעת בגחלים, וכאן הקדרה נוגעת בפלטה - אין בזה איסור, כי תנאי זה הוא משום שיש 'הטמנה במקצת' בגחלים, ולא בפלטה, ואין זה קשור לכיסוי החיצוני.

- ד. יש להיזהר לא לסגור את תא החימום במהלך השבת כאשר יש בתוכו תבשיל שאינו מבושל כל צורכו.
- ה. ראוי להקפיד להרכיב את תא החימום לפני שבת.
- ו. מומלץ להימנע משימוש בו זמנית בתא החימום לבשר וחלב.
- ז. כמו כן, יש להימנע מפתיחת סיר בשרי בתוך התא ולהפך כאשר הוא מתכוון להשתמש במתקן גם לחלבי (ולהפך).

